

Neuvotteleva virkamies
Eva Aalto

Sosiaali- ja terveystieteiden kuuleminen 17.10.2024

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kansaneläkelain ja Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista annetun lain muuttamisesta sekä eräiksi muiksi laeiksi (HE 125/2024 vp)

Esityksen sisältö

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi kansaneläkelakia, takuueläkkeestä annettua lakia, Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista annettua lakia, vammaisetuksista annettua lakia, sairausvakuutuslakia, työttömyysturvalakia sekä työkyvyttömyyseläkkeellä olevien työhönpaluun edistämisestä annettua lakia. Esitys liittyy valtion vuoden 2025 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Esityksen mukaan kansaneläkkeen, takuueläkkeen, sairauspäivärahan sekä Kansaneläkelaitoksen kuntoutusrahaetuuksien alaikäraja nostettaisiin 16 vuodesta 18 vuoteen. Lisäksi työttömyysetuuksien maksamiseen pääsääntöisesti soveltuvan 18 vuoden alaikärajan osalta säädettyjä poikkeuksia ehdotetaan rajattavan siten, että työttömyysetuutta ei enää voitaisi myöntää alle 18-vuotiaalle työnhakijalle, joka on oppivelvollisuuslaissa säädetyllä tavalla keskeyttänyt oppivelvollisuutensa suorittamisen. Vammaisetuksista muutettaisiin siten, että vammaistukea jatkossa maksettaisiin alle 18-vuotiaalle lapsen vammaistukena ja 18 vuotta täyttäneelle aikuisen vammaistukena. Eläkettä saavan hoitotuen alaikäraja nostettaisiin vastaavasti 18 vuoteen. Vammaisetuksien saajat siirtyisivät näin ollen jatkossa aikuisille tarkoitettujen etuuksien piiriin 18 vuoden iässä nykyisen 16 vuoden iän sijasta.

Lisäksi ehdotetaan, että työkyvyttömyyseläkkeellä olevien työhönpaluun edistämisestä annetun määräaikaisen lain voimassaoloaikaa jatkettaisiin vuoden 2025 loppuun.

Kun työkyvyttömyyseläkkeellä olevien työhönpaluun edistämisestä annetun lain voimassaoloaikaa jatkettaisiin vuodelle, työkyvyttömyyseläkkeen lepäämään jättämistä koskeva säännöstö säilyisi tämän ajan ennallaan. Tänä aikana selvitetäisiin hallitusohjelman mukaisesti, miten työkyvyttömyyseläkkeen ja ansioiden yhteensovittaminen jatkossa voitaisiin järjestää.

Eräiden etuuksien ikärajoja koskevien muutosten kokonaisuudella puolestaan tavoitellaan julkisen talouden säästöjä. Näiden ehdotusten tavoitteena on lisäksi vahvistaa perusturvajärjestelmän selkeyttä ja johdonmukaisuutta: esityksen mukaan kansaneläkkeen, takuueläkkeen, sairauspäivärahan sekä Kansaneläkelaitoksen kuntoutusrahaetuuksien alaikäraja saatettaisiin vastaamaan ajankohtaa, jolloin nuoren oppivelvollisuus sekä vanhempien elatusvelvollisuus pääsääntöisesti päättyvät. Sama 18 vuoden ikäraja otettaisiin käyttöön Kansaneläkelaitoksen maksamissa vammaisetuksissa, ja sen asemaa työttömyysetuuksien pääsääntöisenä alaikarajana vahvistettaisiin entisestään.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2025. Vammaisetuksista annetun lain muutokset on kuitenkin tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2027, ja työhönpaluun edistämisestä annetun lain voimassaoloajan jatkamista koskevan muutoksen taas on tultava voimaan ennen kuin sen kohteena olevan lain voimassaolo päättyy eli ennen 31.12.2024.

Kansaneläkkeen, takuueläkkeen, sairauspäivärahan ja Kansaneläkelaitoksen kuntoutusrahaetuuksien osalta muutoksia sovellettaisiin siirtymäsäännösten nojalla vuonna 2009 ja sen jälkeen syntyneisiin. Työttömyysetuuksien osalta muutosta sovellettaisiin vuonna 2008 ja sen jälkeen syntyneisiin. Maksussa olevien vammaisetuksien maksamista jatkettaisiin seuraavaan lain mukaiseen tarkistukseen tai lakkaamiseen asti. Muutos ei siten vaikuttaisi jo myönnettyihin etuuksiin.

Neuvotteleva virkamies
Eva Aalto

Esityksen vaikutuksista

Etuuksien ikärajoja koskevien muutosten arvioidaan vähentävän julkisen talouden menoja vuositasolla yhteensä noin 48,5 miljoonalla eurolla vuodesta 2027 alkaen. Vuosina 2025 ja 2026 säästövaikutus olisi siirtymäsäännösten vuoksi tätä pienempi. Vuonna 2025 julkisen talouden menojen arvioidaan vähentyvän yhteensä noin 6,9 miljoonalla eurolla ja vuonna 2026 yhteensä noin 35,8 miljoonalla eurolla.

Valtaosa syntyvästä säästöstä perustuisi kuntoutusrahamenojen arvioituun vähentymiseen (noin 50 miljoonalla eurolla vuodesta 2027 alkaen). Valtion rahoittamista etuusmenoista kasvaisivat arvioiden mukaan seuraavat, ilmaistuna vuositasolla vuodesta 2027 alkaen: vammaisetuusmenot (noin + 5,7 miljoonaa euroa), yleisen asumistuen menot (noin + 1 miljoonaa euroa), opintotukimenot (noin + 0,4 miljoonaa euroa) ja lapsilisämenot (noin + 0,3 miljoonaa euroa). Myös perustoimeentulotuesta aiheutuvien menojen arvioidaan kasvavan noin 4,2 miljoonalla eurolla vuodesta 2027 alkaen. Viimeksi mainittu muutos koskisi jakautuisi puoliksi kuntien ja valtion kesken. Myös hyvinvointialueiden menot täydentävästä ja ehkäisevästä toimeentulotuesta saattavat kasvaa. Niiden mahdollista muutosta on kuitenkin vaikea tarkemmin arvioida, koska näiden tukimuotojen myöntämiseen liittyy runsaasti harkintaa.

Ehdotettujen muutosten vuoksi mahdollisuus saada kansaneläkettä, takuueläkettä, sairauspäivärahaa tai Kansaneläkelaitoksen kuntoutusrahaetuuksia sulkeutuisi jatkossa pois 16–17-vuotiailta henkilöiltä. Muutos koskisi vuonna 2009 tai myöhemmin syntyneitä. Alaikäinen henkilö ei myöskään voisi enää saada työttömyysetuutta siinä tapauksessa, että hän on keskeyttänyt oppivelvollisuutensa suorittamisen. Viimeksi mainittu muutos koskisi vuonna 2008 tai myöhemmin syntyneitä. Työttömyysturvaa koskevan muutoksen käytännön merkitystä vähentää se, että alle 18-vuotiailla ammatillista koulutusta vaille olevilla nuorilla voi olla oikeus työmarkkinatukeen ainoastaan työllistymistä edistävän palvelun ajalta.

Ehdotettu ikärajojen nostaminen on omiaan kasvattamaan alaikäisen nuoren vanhempien vastuuta nuoren toimeentulosta. Vanhempien elatusvelvollisuus huomioiden tätä voidaan pitää johdonmukaisena, kun lisäksi on katsottava, että ansiotulojen mahdollisen puuttumisen ei oppivelvollisen nuoren kohdalla voida katsoa johtuvan perustuslain 19 §:n 2 momentissa tarkoitetusta normaalien toimeentulomahdollisuuksien rajoittumisesta sosiaalisen riskin (esimerkiksi työkyvyttömyyden tai työttömyyden) toteutumisen vuoksi, vaan lapsen iästä ja oppivelvollisuudesta. Perheitä tuetaan laissa säädetyin etuuksin – joista osa maksetaan perheen jäsenille, osa taas perhekohtaisesti – ja palveluin.

Kansaneläkelaitoksen kuntoutusrahaetuksien on katsottu toimineen tarkoitustaan vastaavalla tavalla: ne ovat tukeneet nuorten taloudellista toimeentuloa kuntoutuksen aikana, vahvistaneet nuorten sitoutumista kuntoukseen ja pienentäneet erityisnuorten syrjäytymisriskiä. Kun kuntoutusrahan maksaminen rajattaisiin täysi-ikäisiin, kuntoutusrahaa ei enää voitaisi alaikäisten kohdalla käyttää keinona näiden myönteisten vaikutusten saavuttamiseen. Kuten esityksessä tuodaan esiin, oppivelvollisuuden keston pidentäminen on merkittävästi muuttanut alaikäisten nuorten kouluttautumisen tukemisen yhteiskunnallista painopistettä: yhteiskunta sitoutuu turvaamaan nuoren kouluttautumisen 18-vuotiaaksi saakka, minkä ajan nuori on oppivelvollinen. Nuorella on oikeus saada oppilaitokseltaan yksilöllistä tukea, mitä on pidettävä ensisijaisena keinona varmistaa nuoren koulutuksesta suoriutuminen. Lisäksi nuorta voidaan tukea esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon palveluin. Erilliselle rahalliselle kannustimelle ei muuttuneissa olosuhteissa katsota olevan entisiä perusteita. Siinä erityistilanteessa, että alaikäinen nuori joutuu opintojensa vuoksi muuttamaan pois perheensä kotipaikkakunnalta, käytettävissä ovat perheen omien voimavarojen lisäksi etuudet niiden myöntämisedellytysten mukaisesti (erityisesti yleinen asumistuki ja opintoetuudet) sekä viime kädessä toimeentulotuen eri muodot.

Esityksessä on tehty selkoa sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuja koskevan lainsäädännön pääperiaatteista. Asiakkaan suojaksi on säädetty muun muassa terveydenhuollon maksuja koskevasta kalenterivuosiakohtaisesta maksukatosta sekä hyvinvointialueiden velvollisuudesta tulosidonnaisten maksujen alentamiseen tai perimättä jättämiseen muun muassa tilanteessa, jossa maksun periminen vaarantaa henkilön tai perheen toimeentulon edellytyksiä.

Jo tehtyjen muutosten sekä eri esitysten yhteisvaikutuksista

Sosiaali- ja terveysministeriö on tämän vuoden syyskuussa julkaissut kaksi muistiota, joissa arvioidaan vuonna 2024 ja tänä vuonna tehtyjen tai esitettyjen, sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalaan kohdistuvien muutosten yhteisvaikutuksia.

Neuvotteleva virkamies
Eva Aalto

Muistioissa selvitetään tarkemmin, mitkä ehdotukset ovat olleet tarkastelun kohteena. Muistiossa, jossa tarkastellaan muutosten vaikutusta kotitalouksien tulonjakoon, on lisäksi otettu huomioon tuloverotukseen tehtyjen ja esitettyjen muutosten vaikutus sekä joitain terveystenoihin vaikuttavia ehdotuksia.

Muistioista ilmenee, että jo voimaan tulneiden sekä esitettyjen muutosten taloudelliset yhteisvaikutukset kohdentuvat keskimääräistä enemmän pienituloisiin kotitalouksiin.

Kolmen pienituloisimman tulokymmenyksen osuus kotitalouksien yhteenlasketusta käytettävissä olevasta tulosta supistuu, kun vuosien 2024–2025 muutoksia tarkastellaan yhteensä. Muutoksia selittävät pääosin vuodelle 2024 tehdyt toimeentuloturvamutokset. Vuodelle 2025 esitettyjen toimeentuloturvamutosten vaikutus on huomattavasti vuoden 2024 muutoksia pienempi. Käytettävissä olevien tulojen pieneneminen on selvästi yleisintä 18–24-vuotiaiden ikäryhmässä. Tarkastelussa opintolainan valtiontakausta ei ole huomioitu käytettävissä oleviin tuloihin. Lisäksi esitysten vaikutusten on arvioitu kohdistuvan ja tietyssä määrin kasautuvan erityisesti nuoriin aikuisiin, osatyökykyisiin henkilöihin sekä työttömiin, erityisesti vaikeasti työllistyviin ja pitkään työelämän ulkopuolella olleisiin.

Perhetyypeistä käytettävissä olevien tulojen pieneneminen kohdistuu voimakkaimmin yksinasuviin sekä yksinhuoltajakotitalouksiin.

Muiden johtopäätösten osalta viitataan alla mainittuihin muistioihin.

- 1) [Vuosien 2024 ja 2025 sosiaaliturvamutosten yhteisvaikutukset kotitalouksien taloudelliseen asemaan.](#) Sosiaali- ja terveysministeriö 2024.
- 2) [Vuosien 2024 ja 2025 toimeentuloturva- ja sosiaali- ja terveystaloudellisuuden muutosten yhteisvaikutukset eri ihmisryhmien perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen.](#) Sosiaali- ja terveysministeriö 2024.